

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Педагогічний факультет
Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ
ЗАСОБАМИ СЮЖЕТНОГО МАЛЮВАННЯ

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконала: студентка 2 курсу 11-203 групи

Спеціальності 013 Початкова освіта

(скорочений термін)

Освітньо-професійної (наукової)

програми Початкова освіта

Куш Ірина Петрівна

Керівник к.пед.н., доцентка Голінська Т.М.

Рецензент вчителька-методистка Воронова Л.М.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ	6
1.1. Аналіз проблеми естетичного розвитку молодших школярів у науковій літературі.....	6
1.2. Вікові особливості естетичного розвитку дітей молодшого шкільного віку.....	9
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ СЮЖЕТНОГО МАЛЮВАННЯ НА ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	14
2.1. Методичні аспекти в роботі вчителя з навчання сюжетному малюванню учнів початкової школи.....	14
2.2. Діагностика впливу сюжетного малювання на естетичний розвиток молодших школярів.....	18
ВИСНОВКИ	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	25
ДОДАТКИ	29
Додаток А Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету.....	29

ВСТУП

На фоні складних проблем економічного, соціального та культурологічного змісту особливої актуальності набувають питання щодо естетичного виховання та розвитку особистості з розвиненою національно-духовною культурою та естетичним світовідчуттям.

Інтеграція у світову культуру та орієнтація на естетичні цінності знайшли відображення у нормативних документах: Законі України «Про загальну середню освіту», Концепції «Нова українська школа», Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти, Державному стандарті базової загальної середньої освіти.

Різні аспекти стосовно проблеми естетичного розвитку дітей молодшого шкільного віку відображено у педагогічних та наукових працях Б. Андрієвського, Л. Виготського, Т. Голінської, І. Гриценко, І. Зязюна, Л. Калініної, Л. Митропольської, І. Суботницького, В. Сухомлинського, К. Ушинського, Г. Шевченко та інших.

Особистісна орієнтація сучасної освіти передбачає залучення молодших школярів до естетичного досвіду людства, до творчої діяльності, що є основою естетичного розвитку особистості. Адже основні морально-етичні якості особистості, які формуються у ранньому періоді дитинства і є основою для її естетичного розвитку, зберігаються на все життя та впливають на формування світогляду, звичок, переконань.

Одним із ефективних засобів естетичного розвитку молодших школярів виступає сюжетне малювання, чим було зумовлено вибір теми кваліфікаційної роботи **«Естетичний розвиток учнів початкової школи засобами сюжетного малювання»**.

Зв'язок кваліфікаційної роботи з науковими планами, програмами, темами.

Кваліфікаційна робота виконана у відповідності до теми та плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та психології

дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету «Формування професійної компетентності кадрового педагогічного потенціалу у системі суспільних трансформаційних процесів» (№ 0117U005614).

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально підтвердити вплив сюжетного малювання на естетичний розвиток молодших школярів.

Об'єктом дослідження є естетичний розвиток дітей молодшого шкільного віку.

Предмет кваліфікаційної роботи – сюжетне малювання як засіб естетичного розвитку учнів початкової школи.

Відповідно до мети дослідження було визначено такі **завдання:**

1. Проаналізувати психолого-педагогічну, методичну літературу, періодичні видання з проблеми дослідження.
2. Розглянути вікові особливості естетичного розвитку дітей молодшого шкільного віку.
3. Розкрити методичні аспекти в роботі вчителя з навчання сюжетному малюванню учнів початкової школи.
4. Експериментально підтвердити вплив сюжетного малювання на естетичний розвиток молодших школярів.

Для досягнення поставленої мети та завдань використовувалися наступні **методи дослідження:** *теоретичні* – теоретичний аналіз психолого-педагогічної, методичної літератури та періодичних видань; вивчення педагогічного досвіду; систематизація; узагальнення; порівняння; абстрагування; конкретизація; *емпіричні* – спостереження; анкетування; констатувальний експеримент; метод статистичного аналізу даних експерименту.

Апробація результатів дослідження. Матеріали кваліфікаційної роботи були обговорені на засіданні кафедри

педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету.

Експериментальна база дослідження: Херсонська гімназія №3 Херсонської міської ради.

Практична значущість кваліфікаційної роботи. Матеріали дослідження можуть бути використані під час підготовки майбутніх учителів початкової школи у закладах вищої освіти та в освітньому процесі початкової школи.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатку.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЕСТЕТИЧНОГО РОЗВИТКУ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

1.1. Аналіз проблеми естетичного розвитку молодших школярів у науковій літературі

У відповідності до державних нормативних документів, за якими відбувається організаційна регламентація освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти, чітко можна побачити, що питанню естетичного виховання приділяється значна увага.

Так, у «Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти», мета освітньої діяльності вбачається у актуалізації мистецтвознавчих, естетичних, і культурологічних знань; розвитку емоційн-інтелектуальних сфер життя дитини; формуванні естетичної свідомості, що відбивається як у творчості особистості, так і у її поведінці; спрямування розуміння школярами художньо-естетичної цінності витворів мистецтва; пробудження духовності та протистояння примітивним поглядам і смакам [10, с.3].

У відповідності до Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти цілісний до складу виховного процесу входять художньо-естетична освідченість та вихованість особистості. У концепції зазначається, що естетичні погляди та смаки мають ґрунтуватися на народній естетиці й найкращих здобутках розвитку людства, а відтак національне виховання передбачає вироблення умінь власноруч примножувати культурно-мистецьке надбання людства, бачити прекрасне у повсякденному житті [14, с.9].

Одним із основних завдань загальноосвітньої школи «Концепція національного виховання» вбачає формування основ естетичної культури, розвиток художніх здібностей та естетичного досвіду

особистості; опанування ціннісною спадщиною в галузі світового і народного мистецтва; розвиток відчуття прекрасного, формування здатності розуміти і цінувати твори мистецтва, пам'ятки історії, красу у повсякденному спогляданні життя; здібність до творчої діяльності в різних видах мистецтва [15, с.21].

Проблема естетичного виховання з найдавніших часів була предметом роздумів та досліджень багатьох відомих педагогів, філософів, психологів, вчених, адже здатність відчувати, усвідомлювати і відтворювати прекрасне є тими цінними проявами духовного життя кожної людини, що свідчать про її естетичний розвиток.

Теоретико-методологічним питанням стосовно естетичного виховання та розвитку особистості присвячені наукові та педагогічні праці Б. Андрієвського, Т. Голінської, І. Гриценко, І. Зязюна, М. Кіященко, А. Левчука, Д. Ліхачова, Л. Печко, В. Сухомлинського, К. Ушинського, В. Шацької та ін.

Педагоги-дослідники Б. Андрієвський та Т. Голінська визначають естетичний розвиток як «результат ціленаправлених естетичних впливів на молодшого школяра, що відбуваються в єдності процесів навчання, виховання і самовиховання, навчальної, позакласної та позашкільної роботи, в єдності дій школи, сім'ї та інших соціальних інститутів» [1, с. 22]. Вони мають на увазі відповідний рівень розвиненості естетичного пізнання, естетичного відношення, естетичної потреби, ступінь включення та належності до естетичної діяльності.

Вагомий внесок у теорію та практику естетичного виховання дітей зробив видатний педагог В. Сухомлинський. У його творах знаходимо такі слова: «Краса є могутнім засобом виховання чутливості душі та вершиною, з якої ти можеш побачити те, чого без розуміння прекрасного, без захоплення і натхнення ніколи не

побачиш. Краса наче яскраве світло, яке осяває цей світ. При цьому світлі тобі відкривається істина, правда, добро; осяяний цим світлом, ти стаєш відданим і непримиренним. Краса вчить розпізнавати зло і боротися з ним. Я б назвав красу гімнастикою душі, вона виправляє наш дух, нашу совість, наші почуття і переконання» [23, с. 425]. На думку В. Сухомлинського «прекрасне є могутнім джерелом моральної чистоти, духовного багатства, фізичної досконалості» [23, с. 462].

У свою чергу, педагог К. Ушинський зазначав, що «виховання... повинно бути духовно-естетичним» [24, с. 381]. Вагому роль у естетичному розвитку особистості він надавав мистецтву та намагався розвивати в дітей здібність відчувати та насолоджуватись прекрасним. На його думку, кожний твір мистецтва, окрім пізнавальної функції, викликає глибокі почуття, розвиває оцінне ставлення до об'єкта і явищ навколишнього життя.

Знайомство з різними видами мистецтва в їх взаємодії значно збагачує й розширює емоційний світ молодших школярів, формує культуру естетичних переживань і співпереживань, залучає до складного світу багатогранних почуттів художників, композиторів, поетів, письменників.

У працях С. Шацького відображено його особистий педагогічний досвід щодо питань естетичного виховання, яке розглядалось ним у безперервному зв'язку з іншими складовими виховання, зокрема моральним. Він наголошував, що «мистецтво є великою силою, і небайдуже в якому напрямі воно використовується» [26, с. 18].

Схожої думки дотримується І. Зязюн, який вважає, що естетичне виховання досягає мети, у тому випадку, коли спирається на певний рівень розвитку всіх сторін особистості. Найзагальнішою він вважає естетичну потребу, що синтезує у собі всі сутнісні сили людини, у тому числі й моральні [12, с. 18].

Д. Ліхачов у своїй книзі «Теорія естетичного виховання школярів» пише: «діти у яких розвинуте естетичне почуття здатні оцінювати прекрасне, трагічне, комічне, потворне в житті і мистецтві, жити і творити за законами краси» [16, с. 44]. Так само широко, цікаво і захопливо може бути відкритий світ ліній, форм і кольорів, що оточує дитину в повсякденному житті: поєднання їх в одязі, забарвлення художніх іграшок, форми посуду – все це сприяє збагаченню духовного світу. На думку автора, споглядаючи естетичні явища життя та мистецтва, відбувається естетичний розвиток дитина, але при цьому нею не усвідомлюється естетична сутність предметів. Частіше за все цей розвиток обумовлюється прагненням до розваги, а будь-які втручання ззовні можуть сформувати в школяра не вірні уявлення про оточуючу дійсність.

Отже, на основі здійсненого аналізу літературних джерел можемо стверджувати про багатовимірність досліджуваної проблеми, що пояснюється складністю процесу естетичного розвитку особистості через наявність протиріч між емоційно-естетичним сприйняттям і естетичним значенням та рівнем розвитку образного мислення, між потребою та діяльністю.

1.2. Вікові особливості естетичного розвитку дітей молодшого шкільного віку

Молодший шкільний вік є важливим періодом особистісного становлення та сприятливим для розвитку творчості, естетичних смаків та відчуттів дитини. У цей період учні початкової школи вчаться виражати естетичне ставлення до дійсності, відбувається розкриття естетичної цінності предметів та об'єктів, явищ природного та соціального середовища.

Естетичне сприйняття світу дітьми молодшого шкільного віку спирається, перш за все, на моральні якості особистості, що є індивідуально-типологічним явищем, а не сталим детермінованим процесом.

В учнів початкової школи сприймання характеризується такими ознаками як цілісність, усвідомленість, структурність. Про осмисленість сприймання свідчать довільні дії, а саме розгляд, пошук, тобто від схематичного воно переходить до цілеспрямованого спостереження, що має цілісність.

На різних стадіях розвитку художнього сприймання у молодшого школяра змінюється:

- а) зміст, доступний для інтерпретації;
- б) глибина пізнавального проникнення в нього;
- в) рівень складності композиції, яка може бути охоплена школярем в цілому;
- г) емоційна забарвленість і особисте відношення, що узагальнюється в естетичній оцінці, того що сприймається.

Молодші школярі не лише бачать, а й усвідомлюють первинні естетичні якості у художніх творах. На основі цього у них виникає інтерес до прекрасного в оточуючій дійсності. Отже, розвиток естетичного сприйняття молодших школярів залежить від їх здатності емоційно переживати естетичні явища [64, с. 40].

Діти молодшого шкільного віку наділені наочно-образним типом мислення. Цілісне сприйняття сформовано не достатньо та має мимовільний характер. Названі процеси спричинюють те, що, з дитина активно сприймає яскраві образи мистецтва, однак у неї ще не розвинуті вміння змістовно охарактеризувати твір, дати йому оцінку. Цим пояснюється те, що судження учнів початкової школи зводяться до таких висловлювань типу – подобається, гарно, не подобається, погано.

Мовні реакції молодших школярів на твори мистецтва активізуються завдяки навідним питанням, які задає вчитель. Оскільки під час самостійного ознайомлення з твором мистецтва у молодшого школяра не завжди виникає бажання висловитись щодо побаченого. Питання, які задає вчитель учням повинні бути спрямовані на зміст, настрої та характер твору, визначення зв'язків із життєвими явищами, оцінювання твору молодшими школярами. Завдання вчителя полягає у тому, щоб активізувати відгук дитини на твори мистецтва за допомогою мови, музики, поезії.

Естетичний розвиток має тісний зв'язок з фантазією та уявою дитини. Молодші школярі по-різному використовують здобутий досвід. Ось чому так важливо, щоб уява та фантазія мали міцний зв'язок із дійсністю та спиралися на розширення чуттєвого досвіду школярів та врахування особливостей актуалізації естетичного сприймання.

В період молодшого шкільного віку провідною виступає навчально-художня форма діяльності, вона забезпечує повноцінний естетичний розвиток на цьому етапі. За цільовою спрямованістю навчально-художня діяльність орієнтована на створення гармонійних умов для переходу дитини від ігрового ставлення до мистецтва та наївно-реалістичного сприйняття до власно-художнього. При цьому в якості основної, змістовної домінанти навчально-виховного процесу виступає формування у дитини художньо-естетичної позиції по відношенню до мистецтва та дійсності. З цього приводу Б. Ліхачов пише про молодший шкільний вік наступне: «Разом з тим незалежно від рівня самоусвідомлення дітей період дошкільного і молодшого шкільного віку є, мабуть, вирішальним з точки зору естетичного сприйняття та формування морально-етичного ставлення до життя» [31, с. 35].

Емоційне життя молодших школярів досить насичене і активне. Характерними для них є надмірна вразливість, безпосередність та швидкість прояву почуттів, однак естетичні почуття ще не мають закінченої форми вираження.

Сфера естетичного ставлення дитини дуже різноманітна і проявляється у її світосприйнятті. Саме безпосередність заставляє молодших школярів вірити в те, що життя створене для радощів та пустощів. Діти молодшого шкільного віку уявляють світ як щось радісне та світле, сповнене яскравих кольорів, рухів, звуків, подій. Це, у свою чергу, проявляється у дитячій творчості [9, с. 113].

За даними досліджень психологів, у молодшому шкільному віці створюються передумови для активного дослідження невідомого. Для молодшого шкільного віку характерні активне ставлення до навколишньої дійсності, підвищена реактивність, готовність до дій. Однак при цьому молодші школярі швидко втомлюються, що зумовлює необхідність урізноманітнювати види їхньої діяльності. Молодшим школярам притаманні конкретність і образність мислення, швидка зміна настрою. Недостатність життєвого досвіду і знань компенсується їхньою фантазією. Образність мислення, відсутність стереотипу, емоційність, естетичне ставлення до дійсності, що оточує, – ці якості притаманні всім молодшим школярам і свідчать про високий рівень творчих здібностей цієї вікової категорії учнів.

Таким чином, віковими особливостями естетичного розвитку дітей молодшого шкільного віку є:

- цілісність, структурність і усвідомленість сприймання;
- усвідомлення первинних естетичних якостей у творах мистецтва, формування інтересу до красивого в навколишньому житті і в мистецтві, до різних видів художньої і ігрової діяльності;
- недостатня сформованість процесу цілісного сприйняття, що носить мимовільний характер;

- наочно-образний тип мислення;
- швидкість безпосереднього прояву почуттів, вразливість;
- швидка зміна настрою;
- відсутність стереотипу;
- провідна навчально-художня форма діяльності.

У більшості учнів:

- не розвинуті вміння для змістовної характеристики творів мистецтва;
- спостерігається недостатній розвиток художніх здібностей, які дозволяють адекватно сприймати твори мистецтва, формувати до них справжній інтерес.

РОЗДІЛ 2

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ВПЛИВУ СЮЖЕТНОГО МАЛЮВАННЯ НА ЕСТЕТИЧНИЙ РОЗВИТОК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

2.1. Методика роботи вчителя з навчання сюжетному малюванню учнів початкової школи

Важлива роль в естетичному розвитку молодших школярів відводиться сюжетно-тематичному малюванню. Змістом сюжетних малюнків виступає будь-який сюжет або пейзаж. Спираючись на набутий досвід та враження, отриманні від спостереження за навколишнім світом учні початкової школи включають до композицій не лише предмети, але й все, що їх оточує [17, с. 72].

В основі уроків образотворчого мистецтва з навчання сюжетної композиції лежить уміння передавати в малюнку з пам'яті та з уяви спостереження реальної дійсності.

У процесі сюжетного малювання на основі спостережень учні вчаться бачити та зображувати природу, життя людей, закріплюють набуті уміння передавати форму, пропорції, будову та колір натури [2, с. 66].

Як зазначає Є. Фльоріна, під час сюжетного малювання активізуються практично всі психічні процеси дитини: воля, уява, пам'ять, мислення, розвивається самостійність та творчі здібності [25, с. 43].

Під час малювання на теми з пам'яті і з уяви необхідно змодельовати певну ситуацію, персонажів малюнка, знайти його композицію, використовуюючи у творчому процесі замальовки з натури пейзажу, різних предметів, людей.

Для дітей молодшого шкільного віку зміст кожної теми має бути конкретним. Вчитель на визначену тему може запропонувати школяреві обрати сюжет самостійно, що вчить молодших школярів розуміти зв'язки і відносини між дійовими особами, уявляти час дії, обстановку, осмислювати явища [6, с. 142].

За Г. Григор'євою основними завданнями у процесі навчання сюжетному малюванню є:

1. Формування інтересу до явищ природи, людей та їх діяльності, навколишніх предметів, суспільних явищ і подій; морально-естетичної позиції.

2. Прагнення поділитися своїми переживаннями та враженнями під час виконання малюнка.

3. Формування вміння ставити відповідні цілі (теми) і завдання у процесі малювання, замислювати образ, визначаючи заздалегідь зміст і деякі способи зображення, при цьому прислухатись до побажань і зауважень дорослого [8, с. 57].

Оволодіння образотворчою грамотою включає малювання таких об'єктів, які необхідні для виконання сюжетно-тематичної композиції. Учитель, який проводить уроки образотворчого мистецтва в початкових класах повинен вміти надавати допомогу учням для правдивої і образної передачі їхнього враження про навколишні предмети і явища. А для цього потрібно навчитися зображувати і фігуру людини, і вулицю, і будинок, і кімнату, і пейзаж. Методика навчання малюванню використовує в таких випадках приклади, які широко використовуються в житті і є доступними для учнів [22, с. 59].

Вчитель має навчити молодших школярів способам зображення сюжетного образу, які доступні даній віковій категорії, а саме:

а) прийомам створення композицій;

б) зображенню в малюнку головного – смислового композиційного центру, тобто того, за чим можна визначити зміст

зображення. Під час ознайомлення з основними закономірностями композиції, школярі отримують початкові знання про перспективу, лінію і рівень горизонту, точку зору, контрасти світла і тіні.

в) передачі відносин за величиною та взаємним розташуванням у просторі;

г) передачі дії через зображення руху та деталей [8, с. 44].

Під час навчання сюжетному малюванню вчитель має спиратися на програмні вимоги щодо обсягу умінь і навичок учнів 1-4 класів.

У першому класі учням доцільно запропонувати зробити ілюстрації до народних казок, які добре відомі дітям, наприклад «Колобок», «Рукавичка», «Репка», «Півник і Курочка». Доступними для малювання першокласників є образи птахів, тварин, предмети пейзажу (дерева, річка, будинки).

У 3-4 класах, малюючи обираються теми для малювання типу «Спогади про літо», «Фруктовий сад», «Новий рік». Молодші школярі вчать поєднувати малювання птахів, тварин і людини з пейзажем. Для цього вчитель пропонує для ілюстрування такі літературні твори, як «Садок вишневий коло хати» (Т.Шевченко), «Заєць та їжак» (І.Франко) та інші [18].

Для більш чіткого відтворення персонажів твору, учителеві треба підготувати наочний матеріал, це можуть бути іграшки, малюнки цих звірів, або навіть їх чучела. Паралельно з показом наочності вчитель аналізує твір, що сприяє розвитку образної уяви молодших школярів.

Значною мірою успішне виконання ескізів сюжетних композицій залежить від підготовчої роботи, насамперед, від розуміння завдань у роботі над ескізом сюжетної композиції та розкриття теми засобами композиції.

Послідовність виконання ескізу сюжетної композиції і процес роботи над ним можуть бути такими: вибір сюжету; попереднє його

компонування сюжету; цілеспрямоване спостереження навколишнього життя в зв'язку з темою та замальовування потрібних образів до неї; доробка кількох ескізів теми з використанням попередніх замальовок з натури та вибір кращого варіанта композиції; побудова основного ескізу сюжетної композиції на великому форматі олівцем; виконання ескізу сюжетної композиції в кольорі; здійснення аналізу сюжетної композиції [17, с. 56].

Перед початком малювання вчитель має пояснити типові помилки, яких можуть припуститися учні. Наприклад, це може бути неправильне перспективне зображення. Краще, щоб учні самостійно, шляхом підказок вчителя, змогли побачити те, що потребує виправлення.

По закінченню ескізу олівцем вчитель дає дозвіл на малювання фарбами. Якщо школяр не встиг виконати повністю роботу за час уроку, він закінчує її вдома. Закінчені малюнки обговорюються вчителем разом з учнями. Такий аналіз вчить молодших школярів бачити свої помилки і не припускатися їх у подальшому. Найкращі роботи відбираються вчителем на виставку, що заохочує інших більш творчо працювати в майбутньому [7, с. 48].

Отже, в процесі навчання сюжетному малюванню доцільними методичними прийомами є:

1. Демонстрація вчителем на класній дошці педагогічного малюнку, тобто прикладів тематичної композиції, послідовність її виконання та окремих компонентів сюжету.
2. Показ на класній дошці фрагментів різних сюжетів тематичної композиції за допомогою магнітів.
3. Порівняння і здійснення аналізу малюнків інших учнів.
4. Зіставлення намальованих в композиції об'єктів з реальними.

5. Виконання на дошці приблизного варіанта композиції. Однак вчитель має слідкувати за тим, щоб школярі не змальовували ескіз, а проявляли максимальну самостійність під час малювання [25, с. 131].

Таким чином, під час сюжетного малювання вчитель має навчити молодших школярів способам сприйняття та спостереження за явищами оточуючого світу, необхідними для виконання сюжетного малюнку; розвивати в учнів творчість та самостійність під час задуму сюжету; користуватися різними засобами виразності (композиції, колориту та ін.); спонукати до емоційного відгуку на виразність образу; розвивати естетичні смаки.

2.2. Діагностика впливу сюжетного малювання на естетичний розвиток молодших школярів

З метою визначення впливу сюжетного малювання на естетичний розвиток учнів початкової школи нами було проведено констатувальний експеримент.

Експериментальною базою дослідження було обрано Херсонську гімназію №3 Херсонської міської ради.

У експерименті брали участь учні 3-А класу у кількості 28 осіб.

Для реалізації мети експериментального дослідження нами було проведено ряд заходів:

1.Бесіда з вчителем та спостереження за його діяльністю на уроках образотворчого мистецтва.

2. Проведення екскурсій з метою споглядання за природними об'єктами.

3. Виготовлення наочного обладнання для уроків з сюжетного малювання.

4. Проведення уроків сюжетного малювання.

5. Аналіз учнівських робіт.

6. Спостереження за учнями у ході роботи над сюжетними композиціями.

7. Організація виставки кращих робіт серед учнів класу.

Метою бесіди з вчителем та спостереження за його діяльністю на уроках образотворчого мистецтва було виявлення методів та прийомів, оснащення необхідними робочими матеріалами, які використовуються ним для естетичного збагачення та творчого розвитку молодших школярів.

Під час занять у школярів спостерігались позитивний емоційний настрій та висока продуктивність праці. Більшість учнів у ході сюжетного малювання працювали самостійно, лише деякі потребували допомоги та консультації з боку педагога. Вчитель констатував той факт, що більша частина учнів звикла змальовувати запропонований на дошці зразок, а не виявляти творчий підхід.

З метою естетичного та емоційного збагачення учнівського сприйняття оточуючої дійсності у ході експерименту нами було проведено ряд екскурсій. Кожна з них переслідувала певний задум: «Спостерігаємо за природою», «Спостерігаємо за тваринами», «Спостерігаємо за людьми», «Комплексне спостереження всіх об'єктів».

Під час екскурсій ми використовували прийом «фотографування у вигляді гри. Кожному учневі надавався видошукач, що представляв собою картонну рамку розміром 15x10 см з віконечком близько 10x7см. Ми пропонували школярам уявно «сфотографувати» те, що найбільше вразило, а потім на уроці образотворчого мистецтва відтворити побачене.

На уроках з сюжетного малювання, проведених серед учнів 3-А класу, основна увага була зацентрована на підсиленні естетичного відношення до об'єктів та явищ навколишнього світу, створення

позитивної робочої атмосфери, розкриттю творчого самовираження молодших школярів.

Перед початком малювання з учнями було проведено бесіду, у якій акцент робився на те, що про свої враження вони можуть не лише розповісти усно або письмово, а й зобразити їх на папері у вигляді малюнку. Для цього треба обрати один з найцікавіших епізодів та уявити собі свій майбутній малюнок. Потім легенькими тонкими лініями позначити основні предмети, головне (композиційний центр) виділити розміром, відповідним розміщенням, кольором. Закінчується робота детальним промальовуванням предметів і передачею кольору. Учням було надано максимальну свободу у виборі теми для зображення.

Рис. 2.1. – Роботи учнів 3-А класу з теми «Настрій у пейзажі»

Рис. 2.2. – Малюнок з теми «Казковий птах»

Рис. 2.3. – Сюжетне малювання «Ілюстрації до прочитаних казок»

Рис. 2.4. – Сюжетне малювання «Ілюстрації до прочитаних казок»

Кожен урок закінчувався самоаналізом виконаної роботи. Школярам надавалась можливість висловити свої враження щодо намальованого результату, відшукати допущені помилки.

Після проведення серії уроків з сюжетного малювання було організовано виставку кращих учнівських робіт.

Результати проведеної констатувально-експериментальної роботи засвідчили, що за умов правильної організації у процесі сюжетного малювання в учнів початкової школи вдосконалюються та закріплюються навички правильного зображення пропорцій, будови, об'єму, просторового розташування, освітлення, кольору предметів; удосконалюється виразність виконання малюнків; підсилюється самостійність у виборі та розкритті теми.

У ході дослідження нами було встановлено, що для того, щоб повноцінно розвивати естетичну сторону особистості молодшого школяра необхідно наповнювати дитину новими зоровими та чуттєвими враженнями.

Аналіз експериментальних заходів дав змогу виявити, що сюжетне малювання відіграє вагомую роль у естетичному розвитку молодших школярів, що проявляється у емоційності, виразності, оригінальності композицій та виконання малюнків; естетичному сприйнятті предметів та явищ навколишнього світу, формуванні естетичного смаку та вподобань учнів.

ВИСНОВКИ

Проаналізувавши психолого-педагогічну, методичну літературу та періодичні видання з проблеми дослідження ми дійшли наступних висновків.

На основі здійсненого аналізу літературних джерел можемо стверджувати про багатовимірність досліджуваної проблеми, що пояснюється складністю процесу естетичного розвитку особистості через наявність протиріч між емоційно-естетичним сприйняттям і естетичним значенням та рівнем розвитку образного мислення, між потребою та діяльністю.

У нашій кваліфікаційній роботі ми спираємось на визначення педагогів-дослідників Б. Андрієвського та Т. Голінської, які визначають естетичний розвиток учня початкової школи як «результат ціленаправлених естетичних впливів на молодшого школяра, що відбуваються в єдності процесів навчання, виховання і самовиховання, навчальної, позакласної та позашкільної роботи, в єдності дій школи, сім'ї та інших соціальних інститутів».

2. Під час роботи над дослідженням нами було розглянуто вікові особливості естетичного розвитку дітей молодшого шкільного віку, а саме: цілісність, структурність і усвідомленість сприймання; усвідомлення первинних естетичних якостей у творах мистецтва, формування інтересу до красивого в навколишньому житті і в мистецтві, до різних видів художньої і ігрової діяльності; недостатня сформованість процесу цілісного сприйняття, що носить мимовільний характер; наочно-образний тип мислення; швидкість безпосереднього прояву почуттів, надмірна вразливість; відсутність стереотипу; швидка зміна настрою; однак у більшості учнів: не розвинуті вміння для змістовної характеристики творів мистецтва; спостерігається недостатній розвиток художніх здібностей, які дозволяють адекватно сприймати твори мистецтва, формувати до них справжній інтерес.

3. Працюючи над дослідженням, нами було розкрито методичні аспекти в роботі вчителя з навчання сюжетному малюванню учнів початкової школи.

Під час сюжетного малювання вчитель має навчити молодших школярів способам сприйняття та спостереження за явищами оточуючого світу, необхідними для виконання сюжетного малюнку; розвивати в учнів творчість та самостійність під час задуму сюжету; користуватися різними засобами виразності (композиції, колориту та ін.); спонукати до емоційного відгуку на виразність образу; розвивати естетичні смаки.

В процесі навчання сюжетному малюванню доцільно використовувати такі методичні прийоми:

а). Демонстрація вчителем на класній дошці педагогічного малюнку, тобто прикладів тематичної композиції, послідовності її виконання та окремих компонентів сюжету.

б) Зіставлення намальованих в композиції об'єктів з реальними.

в) Порівняння і здійснення аналізу малюнків інших учнів.

г). Виконання на дошці приблизного варіанта композиції. Однак вчитель має слідкувати за тим, щоб школярі не змальовували ескіз, а проявляли максимальну самостійність під час малювання.

4. Аналіз експериментальних заходів дав змогу виявити, що сюжетне малювання відіграє вагомий роль у естетичному розвитку молодших школярів, що проявляється у емоційності, виразності, оригінальності композицій та виконання малюнків; естетичному сприйнятті предметів та явищ навколишнього світу, формуванні естетичного смаку та вподобань учнів.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми естетичного розвитку учнів початкової школи засобом сюжетного малювання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрієвський Б.М. Естетичний розвиток молодших школярів засобами синтезу мистецтв: монографія / Б.М. Андрієвський, Т.М. Голінська. – Херсон: Айлант, 2007. – 184 с.
2. Блудова О.Ю. Художньо-естетичне виховання як один із основних чинників гармонійного розвитку особистості / Ю. О. Блудова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2015. – Вип. 40. – С. 64-70.
3. Виховання естетичної культури школярів: [Навч. посібник] / І.А. Зязюн, Н.Є. Митропольська, Л.О. Хлебнікова та ін. – К.: ІЗМН, 1998. – 156 с.
4. Везумська О. М. Естетичний розвиток учнів початкових класів / О. М. Везумська // Таврійський вісник освіти. – 2011. – № 4 (36). – С. 109-116.
5. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте // Психология развития ребенка / Л. С. Выготский. – М.: Смысл-Эксмо, 2003. – С.235-326.
6. Голінська Т.М. Естетичний розвиток молодших школярів засобами синтезу мистецтв / Т.М.Голінська // Педагогічні науки. – Вип.34. – Херсон: ХДУ, 2003. – С. 141-145.
7. Горобець Н. Формування естетичних почуттів у молодших школярів засобами мистецтва / Н. Горобець // Рідна школа. – 1999. – №11. – С. 46-49.
8. Григорьева Г. Развитие дошкольника в изобразительной деятельности. Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. Заведений / Г.Григорьева. – М.: Педагогика, 2009. – 216 с.
9. Гриценко І.В.Формування естетичного досвіду молодших школярів у процесі художнього діалогу. Автореферат дисертації канд.пед.наук: 13.0007 / Херсонський державний університет. – Херсон, 2002. – 19 с.
- 10.Державний стандарт початкової загальної освіти // [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/often-requested/state-standards/>.

11. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/education/average>.

12. Зязюн І. А. Виховання естетичного сприймання: [матеріали на допомогу лектору] / І. А. Зязюн, А. С. Канарський. – К.: Знання, 1968. – 52 с.

13. Калініна Л. Естетичне виховання молодших школярів як соціально-педагогічна проблема / Л. Калініна // Рідна школа. – 2006. – №3. – С. 24-27.

14. Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 1996. – №13. – С. 2-16.

15. Концепція національного виховання: Схвалена Всеукраїнською педагогічною радою працівників освіти 30 червня 1994 року // Рідна школа. – 1995. – №6. – С. 18-25.

16. Лихачев Б.Т. Теория эстетического воспитания школьников / Л.Б. Лихачев. – М.: Просвещение, 1985. – 176 с.

17. Миропольська Н. Уроки художньо-естетичного циклу в школі: навчання і виховання: [навч. посіб.] / Н. Миропольська, С. Ничкало, В. Рагозіна та ін. – Тернопіль: Богдан, 2006. – 240 с.

18. Навчальні програми для початкової школи (1-4 класи). Оновлені навчальні програми для початкової школи (1-4 класи) затверджені Колегією Міністерства освіти і науки 4 серпня 2016 року. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/program/8793/>

19. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. H. M. Bibik. – Kyiv: Litera LTD, 2018. – 160 s.

20. Пагута Т.І. Роль естетичного виховання в розвитку особистості молодшого школяра [Електронний ресурс] – Режим доступу: irbis-

nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe

21. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/>

22. Суботницький І.М. Естетичне виховання молодших школярів через формування естетичних почуттів засобами мистецтва / І. М. Суботницький // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2014. – Вип. 2. – С. 58-61.

23. Сухомлинський В.О. Сто порад учителю / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори в 5-т. – Т.2. – К.: Рад. школа, 1976. – С. 419-651.

24. Ушинський К.Д. Твори в шести томах. – Е. – Рад. школа, 1954. – Т.3. – 793 с.

25. Флерина Е.А. Развитие детского изобразительного творчества под влиянием учебно-воспитательного руководства Е.А.Флерина. – М.: Просвещение, 2005. – 207 с.

26. Шацкий С.Т. Избранные педагогические сочинения. В 2-х томах. Составители Л.Н. Скаткин, М.Н. Скаткин, М.В. Голованова. Под редакцией Н.П. Кузина, М.Н. Скаткина, В.Н. Шацкой. – М.: Педагогика, 1980. – 416 с.

27. Шевченко Г.П. Эстетическое воспитание в школе: [Учебн. метод. пособие] / Г.П. Шевченко. – К.: Радянська школа, 1985. – 114 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ
ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, **Куш Ірина Петрівна**, учасниця освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

– не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;

– не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;

– не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;

– не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

_____

(дата)

_____

(підпис)

_____

(ім'я, прізвище)

